

Marsz Żywych

*"Pewne wydarzenia mają miejsce, bo są możliwe.
Jeżeli są możliwe raz, mogą stać się wiele razy.
Jeżeli tak, to Holocaust nie jest precedensem - jest ostrzeżeniem dla przyszłości"*
Yehuda Bauer

Zdecydowałeś się na uczestnictwo w Marszu Żywych. Przez dwie godziny przejdiesz wraz z innymi uczestnikami z Oświęcimia do Brzezinki drogą, która dla wielu ludzi była drogą śmierci. Może przedtem zwiedzisz Muzeum Oświęcimskie. To, co zobaczysz, nie pozostawi Cię obojętnym - zobaczysz miejsca kaźni i miejsca, w których w cieniu śmierci toczyło się życie i praca. Zobaczysz zgromadzone rzeczy, których używali ci, którym nie dane było przeżyć obozu. Nie poczujesz w pełni ich bólu, strachu i osamotnienia. To dobrze, bo żaden człowiek nie powinien nigdy doświadczyć tego, czego doświadczyli więźniowie KL Auschwitz.

Dlaczego zdecydowałeś się na uczestnictwo.....?

Żebyś mógł przeżyć to niezwykle doświadczenie głębiej, zapraszam Cię do przeczytania tego wydawnictwa. Mam nadzieję, że dzięki niemu zrozumiesz więcej i lepiej, co dzieć się będzie dookoła Ciebie i że zechcesz później poszerzyć swoją wiedzę na temat wspólnej historii.

1. Holocaust - na polskiej ziemi

Czym był Holocaust? Była to zbrodnia ludobójstwa na niespotykaną skalę przeprowadzona przez niemieckich nazistów w czasie II wojny światowej, przy wykorzystaniu najnowocześniejszych, jak na owe czasy, metod i środków. Ofiarami Holocaustu stali się Żydzi, a także Romowie traktowani jako "podludzie". Ofiarami masowej eksterminacji byli również Polacy i Rosjanie.

Hitlerowcy, w imię zachowania "czystości rasowej" oraz prób stworzenia grupy "nadludzi", dokonywali zbrodniczych aktów nawet na członkach własnego narodu: osobach chorych psychicznie, członkach zdelegalizowanej w Niemczech partii komunistycznej czy też na wyznawcach Kościoła Świadców Jehowy¹.

Na konferencji nazistowskiej w Wannsee² dotyczącej "Endlösung der Judenfrage" (Ostatecznego rozwiązania kwestii żydowskiej) - podjęto decyzję o realizacji planu wymordowania Żydów zamieszkujących okupowane przez III Rzeszę tereny. Konsekwencją tej decyzji było przekształcenie części utworzonego w 1940 roku obozu koncentracyjnego na terenie Oświęcimia w obóz śmierci. Szacuje się, że w latach 1940 - 1945 w obozie oświęcimskim śmierć poniosło około 1,5 miliona ludzi z całej Europy. Około 1,1 miliona to Żydzi.

W momencie wybuchu II wojny światowej ludność żydowska w Polsce stanowiła prawie połowę Żydów europejskich. Kraj, który został wybrany przez największą liczbę Żydów jako miejsce do życia dla siebie i swoich dzieci, hitlerowskie Niemcy zamieniły w największe cmentarzysko Żydów tworząc na terenie naszego kraju obozy m.in. w Oświęcimiu, Treblince, Bełżcu, Majdanku.

Polacy przeżyli horror II wojny światowej stając się mimowolnymi świadkami ludobójstwa dokonywanego na Żydach. Należy pamiętać, że jedynie Polakom za ukrywanie choćby jednej osoby pochodzenia żydowskiego groziła kara śmierci. W Polsce, jak w żadnym innym okupowanym kraju, naziści stosowali zasadę odpowiedzialności zbiorowej - za pomoc udzieloną choćby jednemu Żydowi śmierć groziła nie tylko pomagającemu, ale także jego rodzinie i sąsiadom. Pomimo tego niektórzy decydowali się na udzielanie pomocy potrzebującym. Ponadto, rządy państw tworzących koalicję antynazistowską informowano na bieżąco o dokonywanej na terenie Polski zbrodni ludobójstwa.

W odpowiedzi na zbrodnie popełniane na narodzie żydowskim została utworzona w roku 1942, z inicjatywy m.in. Zofii Kossak-Szczuckiej i Władysława Bartoszewskiego, na terenie okupowanej Polski, Żegota, czyli Tymczasowy Komitet Pomocy Żydom i Rada Pomocy Żydom. Żegota powstała na skutek porozumienia zawartego między ugrupowaniami politycznymi działającymi na terenie okupowanej Polski oraz koalicji organizacji żydowskich⁴. Jej zadaniem było niesienie pomocy Żydom, czyli wyszukiwanie dla nich mieszkań i kryjówek, dostarczanie fałszywych dokumentów, których wydano około 50 tysięcy sztuk, rozprowadzanie zapomóg i żywności, organizowanie opieki lekarskiej, udzielanie pomocy dla ludności żydowskiej w obozach. A ponadto - dokumentowanie zbrodni popełnianych przez okupanta i informowanie o nich światowej opinii publicznej.

W 1944 roku naziści, na skutek zbliżający się wojsk radzieckich, rozpoczęli ewakuację obozu w Oświęcimiu i niszczenie dokumentacji oraz jego infrastruktury. Więźniowie zaś zostali ewakuowani do obozów koncentracyjnych położonych na terenie Niemiec. Ewakuacja przybrała formę tzw. marszów śmierci, czyli konwojów pieszych strzeżonych przez nazistów. Konwojów tych nie przeżyła ogromna liczba wyczerpanych pobytem w obozie więźniów.

Ostatecznie obóz został wyzwolony w dniu 27 stycznia 1945 roku.

2. Idea Marszu Żywych

Pierwszy Marsz Żywych został zorganizowany w 1988 roku i miał charakter edukacyjny i jednonarodowy. Ta inicjatywa edukacyjna skierowana była do młodzieży żydowskiej żyjącej w diasporze oraz do młodzieży izraelskiej. Miała ona na celu uzmysłowienie Żydom żyjącym w diasporze, a także tym, którzy żyją na terenie Izraela, że traumatyczne przeżycia ich przodków z okresu II wojny światowej stanowią nieodmienną część tożsamości narodowej Żydów. Bolesna historia może być także źródłem nauki na przyszłość pomocnej w budowaniu lepszego świata opartego na zasadach demokracji i poszanowania praw każdego człowieka. Każdy uczestnik Marszu przygotowuje się w ciągu roku poprzedzającego wyjazd; w tym czasie gromadzi wiadomości na temat historii Żydów w Europie, ze szczególnym uwzględnieniem stosunków polsko – żydowskich, a również informacje nt. genezy i przebiegu Holocaustu.

Marsz Żywych, jako inicjatywa edukacyjna, składa się z dwóch części - pierwszą częścią jest wyjazd do Polski i przemarsz z Oświęcimia do Brzezinki. Drugą część programu to wizyta w Izraelu i uczestnictwo w uroczystościach związanych ze świętem powstania państwa Izrael. Młodzi Polacy biorą w nim oficjalnie udział (tylko w przemarszu) od 1998 roku.

W Polsce młodzi ludzie poprzez uczestnictwo w Marszu Żywych uzmysławiają sobie ogrom cierpienia i bólu, jaki zawiera się w historii Żydów europejskich, którzy ponieśli śmierć

w latach 1939-1945 i jednocześnie zaczynają rozumieć, jakie znaczenie ma powstanie wolnego państwa Izrael i jego rozbudowa dla tych, którzy w jego granicach próbowali odbudować swoje życie po pożodrze wojennej.

Każdy uczestnik Marszu Żywych uświadamia sobie również jedną prawdę, że Holocaust nie był jedynie przypadkiem w historii ludzkości. Stał się możliwy, gdyż państwo nazistowskie realizowało zbrodniczą politykę eksterminacji "podludzi", odmawiając swoim ofiarom podstawowych praw i wolności oraz zaprzeczając ich człowieczeństwo.

Jak przebiega Marsz Żywych?

Uczestnicy Marszu Żywych przyjeżdżają na teren obozu już od wczesnych godzin przedpołudniowych; często udział w Marszu poprzedza zwiedzanie Muzeum Oświęcimskiego. Kolumna uczestników formuje się przed bramą obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu i rusza chwilę po tym, jak przebrzmie ostatnie dźwięki szofaru. Szofar - jest to róg barani, w który tradycyjnie dmie się i w święto Rosz ha-Szana. Symbolizuje on ofiarę Abrahama, który ofiarował Bogu barana zamiast swego syna Izaaka. Dźwięk szofaru, według tradycji żydowskiej, jest sygnałem do przebudzenia i pokuty, która ma poprzedzać nowe, lepsze życie.

Trasa Marszu o długości trzech kilometrów przebiega od obozu w Oświęcimiu do obozu w Brzezince. Początkowo uczestnicy Marszu idą w swobodnej atmosferze - słychać śmiech, śpiewane są pieśni... Jednakże im bliżej jest do Brzezinki, tym bardziej poważna i skupiona atmosfera otacza wszystkich idących w kolumnie. Na teren obozu w Brzezince grupy wchodzi już w ciszy i tylko imiona i nazwiska osób, które zginęły w obozie, odczytywane kolejno przez ochotników towarzyszą wszystkim uczestniczącym w apelu poległych. Śpiewane są pieśni w języku hebrajskim, które upamiętniają ofiary Holocaustu, zaś na zakończenie uroczystości odmawiany jest kadisz - czyli żydowska modlitwa za umarłych.

Kiedy odbywa się Marsz Żywych?

Termin Marszu Żywych jest terminem ruchomym, gdyż wylicza się go według kalendarza żydowskiego (tzn. opartym na czasie obliczanym według kwadr księżyca). Dzień Pamięci Holocaustu, czyli Jom ha – Shoa, obchodzony jest w Izraelu 27 dnia miesiąca Nisan, miesiąca odpowiadającego przełomowi kwietnia i maja. **W tym roku jest to dzień 19 kwietnia.**

Kto bierze w nim udział?

W Marszu udział biorą młodzi ludzie z różnych stron świata, których łączy jedno: oddanie czci pamięci osób pomordowanych przez nazistów podczas Holocaustu. Przeważająca większość uczestników jest potomkami tych, którzy zginęli lub ocalili z pożogi II wojny światowej. Dla nich udział w Marszu ma szczególne znaczenie - oddają oni hołd członkom swoich rodzin, którzy nie przeżyli Holocaustu. Młodzi Żydzi przemierzając trasę, która dla milionów ludzi była ostatnią drogą w życiu, dają świadectwo pamięci i manifestują swoje przywiązanie do takich wartości, jak: godność i równość wszystkich ludzi, prawo każdego człowieka do życia w pokoju.

Uczestnicy Marszu pozostawiają na terenie obozu koncentracyjnego małe kamyczki, zapalone lampki oraz tabliczki z imionami osób, które zginęły podczas Holocaustu. W tradycji żydowskiej na grobach zmarłych pozostawia się kamyczki tak, jak w Polsce - kwiaty. Religijni Ży-

dzi uważają bowiem, że nic, co żyje, nie powinno być darowane zmarłym. Każde życie ma bowiem swoją wartość ...

3. Polacy i Żydzi - razem dla wspólnej przyszłości

Znaczenie Marszu Żywych

Dlaczego warto mówić o Holocauście? Pierwsza odpowiedź jest najprostszą z możliwych: aby móc zrozumieć do czego zdolni są ludzie, aby wspierać i rozwijać demokrację, która pozostawia największą przestrzeń dla różnorodnych postaw, przekonań, tolerancji. Młodzi Żydzi poprzez uczestnictwo w Marszu Żywych umacniają swoją tożsamość narodową. Poprzez wspólny wyjazd do Polski a następnie do Izraela odnajdują swoje korzenie, które pozwalają im poczuć się częścią większej wspólnoty - wspólnoty ludzkiej. Uczą się, że każda kultura wzbogaca się o nowe elementy poprzez obcowanie z innymi, że w pewnym sensie mówiąc o sobie "jestem Żydem" mówią- "Moja historia, historia moich przodków jest częścią kultury europejskiej".

Młodzi Polacy uczyć się mogą szacunku dla odrębności, dla innych zwyczajów, kultury, języka. Poprzez uczestnictwo w żywej lekcji historii uświadamiają sobie, że losy ludzkie nie płyną odseparowane jedne od drugich, ale podobnie, jak losy narodów, wpływają na siebie, są sobie bliskie, przenikają się wzajemnie.

W trakcie przygotowań do Marszu Żywych młodzi uczestnicy powinni uzmysłwić sobie również, że Polaków i Żydów łączy ponad 800- letnia wspólna historia. W naszym kraju kwitło bujnie życie społeczności żydowskiej, tu znajdowali schronienie Żydzi zmuszani do opuszczania swoich domów w innych krajach Europy. W Polsce odnaleźli swoją drugą ojczyznę, wnosząc swój wkład do kultury, nauki i gospodarki wielonarodowej Rzeczypospolitej w czasach pokoju oraz walcząc o jej niepodległość w czasach wojen. Jednakże nasza wspólna historia nie jest wolna od ciemnych kart i wydarzeń powodowanych antysemityzmem, ksenofobią i nacjonalistyczną retoryką – takich jak pogromy ludności żydowskiej, "getta ławkowe"⁵ na uczelniach. Pomimo tego, pomimo nienawistnej propagandy byli tacy, którzy decydowali się na niesienie pomocy potrzebującym podczas II wojny światowej. Jak wielu ludzi ceniło więcej dobro drugiego człowieka nad dobro własne, świadczy liczba polskich drzewek zasadzonych w Instytucie Yad Vashem⁶. Wg informacji opublikowanej w styczniu 2004 roku na oficjalnej stronie internetowej Yad Vashem z liczby 20.205 osób uhonorowanych tytułem "Sprawiedliwego Wśród Narodów Świata" 5 800 osób to Polacy.

Holocaust - zło, które dokonało się bez naszej woli, wiedzy i zgody, stanowi bolesną naukę na przyszłość i zmusza do zastanowienia się nad tym, co jest dla nas najwyższą wartością, jakie są nasze postawy wobec wydarzeń, które dzieją się wokół, jak sprzeciwiamy się niesprawiedliwości i krzywdzie. Nie możemy ponosić odpowiedzialności za wydarzenia, które miały miejsce wtedy, gdy nas jeszcze na świecie nie było, nie możemy odpowiadać za zło, które zostało wyrządzone przez kogoś innego. Wszyscy jednak jesteśmy odpowiedzialni za to, jak będzie wyglądał nasz świat, jak będziemy reagować na zło, niesprawiedliwość i krzywdę wyrządzaną innym.

Poprzez uczestnictwo w Marszu Żywych wszyscy uczymy się jednego: szacunku dla odrębności każdego człowieka i poszanowania przynależnych mu praw płynących z godności ludzkiej oraz tego, że każde życie ma ogromną wartość i jest tak samo ważne. Uświadamiamy sobie także konieczność współpracy nad zachowaniem pokoju i bezpieczeństwa dla naszego

i następnych pokoleń tak, aby bolesne doświadczenia Holocaustu nie powtórzyły się nigdy więcej.

Martyna Majewska

1. Za materiałami dla nauczycieli i uczniów publikowanymi przez Holocaust Museum w Waszyngtonie.
2. Konferencja odbyła się 20 stycznia 1942 roku
3. Dane zgodne z informacjami podanymi na oficjalnej stronie internetowej Muzeum w Oświęcimiu. Łączna liczba ofiar narodowości żydowskiej z lat 1939-45 wynosi ok. 6 mln, w tym ponad połowa w obozach zagłady.
4. Wg "Historia i kultura Żydów polskich. Słownik", autorstwa Aliny Całej, Hanny Węgrzynek i Gabrieli Zalewskiej, wydane przez WSiP.
5. Forma dyskryminacji studentów należących do grup mniejszościowych stosowana na uniwersytetach polskich w latach 30-tych.
6. Osoby, którym nadawany jest tytuł "Sprawiedliwych Wśród Narodów Świata", sadzą drzewka jako symbol trwałości uniwersalnych wartości, które łączą wszystkich ludzi bez względu na różnice pochodzenia, narodowości czy religii.